

הבעיה עם תוכנית המלגות של קרן וקסנר

מאת האלוף (מיל') גרשון הכהן

מבט מבס"א מס' 1,725, 1 בספטמבר 2020

תקציר: למחלוקת בין תומכי נתניהו לבין מתנגדיו שורבבה תוכנית המלגות של קרן וקסנר המממנת תואר שני במנהל ציבורי באוניברסיטת הרווארד לישראלים צעירים ומבטיחים (בגילאי 30-45) בשירות הציבורי (כולל מערכת הביטחון) במטרה "להעניק לדור הבא של מנהיגי ציבור בישראל הכשרה מעולה במנהל ציבורי ופיתוח מנהיגות". מהם התכנים הלימודיים ואופי ההכשרה שעל מדינה להעניק לבכירי פקידיה, ובאיזו מידה משרתת התוכנית בהרווארד את צרכיה הלאומיים הייחודיים של ישראל?

לו היה מדובר בלימודים טכנולוגיים לא היה נדרש כל בירור. אלא שמדובר בלימודי מנהל ציבורי, הנדרשים לא רק למתודולוגיה אוניברסלית אלא אף לתודעת הייחוד המקומית. דוד בן-גוריון חזר והדגיש: "לא ככל המדינות מדינת ישראל... ייחוד תקומתה הוא פרי ייחוד יעודה. מדינה זו הייתה קיימת אלפים בשנה ברוחו, בליבו ובחזונו של העם היהודי... העם כולו נשא תוחלת הגאולה בליבו והמדינה אינה אלא ראשית בוא התוחלת. וקיבוץ גלויות היא משאתה ויעודה ושליחותה של מדינת ישראל". בשנותיה הראשונות של ישראל הייתה לייחוד זה השלכה ישירה על דפוסי התנהלותה בתחומי המנהל הציבורי. שלמה הלל שעסק בעליית יהודי עיראק, מספר כי לוי אשכול, שהיה ממונה בראשית שנות המדינה על קליטת העלייה, אמר לו "אל תביא את כולם בבת אחת. אין לנו בשבילם מספיק בתים, גם לא אוהלים. לא עבודה ואוכל". בן-גוריון קרא להלל וקבע: "כל מה שאמר לך אשכול נכון, ובכל זאת תביא את כולם מיד ובבת אחת". כך מתבטאת במנהל ציבורי הזיקה הישירה בין תודעת ייעוד לאומי לבין תהליכי קבלת החלטות. ממקום זה צריך להתחיל הדיון בתוכניות הלימודים במנהל ציבורי. הטענה היא שלא רק על ההנהגה המדינית העליונה, אלא אף על הפקידות, להביא לשולחן העבודה מצפן לאומי של תודעת ייחוד וייעוד.

נכון לבקש בירור זה לא רק מתוכנית המנהל הציבורי באוניברסיטת הרווארד אליה נשלחים מלגאי קרן וקסנר, אלא אף מתוכניות לימודים דומות בישראל המושפעות לעיתים קרובות ממקבילותיהן היוקרתיות במערב. בחינה ביקורתית כזו צריכה להיערך גם לתוכנית "מעוז" המגדירה עצמה, בדומה לתוכנית וקסנר, כ"שואפת לבנות רשת מנהיגים לחברה הישראלית. באמצעות תוכניות מגוונות שנבנות בשיתוף פעולה עם גופים ממשלתיים".

בבית ספר לטיסה לומדים לטוס ואין כל התלבטות בשאלת תכלית הלימודים. כך גם בבתי ספר להנדסה. נכון שגם לימודי מנהל ציבורי כוללים ממד מעשי הכרוך ברכישת כלי עבודה ניהוליים. אולם כמשרתי ציבור בניהול ענייני המדינה נדרשים הפקידים הבכירים לדבר נוסף: מצפן משותף המוכוון על-ידי תודעת חזון-על והתכלית הכוללת

אותה הם באים לשרת. וכאן נעוץ שורש המחלוקת: בשאלה אם לכל המדינות המתוקנות יש תכלית אחת הנובעת במהותה מתשתית ערכים אוניברסליים.

למדינת ישראל הדמוקרטית שהוקמה במטרה לשמש בית לאומי לעם היהודי בוודאי חשוב להדגיש את מאפייני ייחודה. אולם הדרישה להתמקדות בממדי הייחוד אינה עניין חריג למפעל הציוני. התמקדות בממדי הייחוד כתנאי הכרחי להבנת תופעות האדם היא נקודת הפיצול בין המסורת המדעית של הרווארד לבין זו של הסורבון בפריז. דפוסי העבודה והמתודה למנהל הציבורי נתונים תמיד במתח בין נקודת המבט האוניברסלית לבן זו הייחודית למאפייני המקום. במעגל הדיאלקטי בין האוניברסלי לבין המקומי, המפתח הוא בנקודת האיזון וכאן נקראת ישראל לבירור ולתיקון.

גרסה מוקדמת של מאמר זה התפרסמה בגיליון אוגוסט של ליברל.

** אלוף (מיל') גרשון הכהן הוא עמית מחקר בכיר במרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים. שירת בצה"ל במשך ארבעים ושתיים שנים. פיקד על חיילים בקרבות מול מצרים וסוריה. לשעבר מפקד גיס ומפקד המכללות הצבאיות.*